

Шарова Т. М.,

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

К. ГОРДІЄНКО: ОСМИСЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ПЛАТФОРМИ МИТЦЯ

У статті розглядається творча платформа К. Гордієнка. Акцентується увага на тематичному та проблемному спектрі творів автора; відтворено показ письменником контрастів і зіставлень у прозових творах. У науковій розвідці зосереджена увага навколо становлення радянської літератури та безперечних успіхів К. Гордієнка на ниві літератури.

Ключові слова: автор, контраст, зіставлення, повість, роман, особистість.

В статье рассматривается творческая платформа К. Гордиенка. Акцентируется внимание на тематическом и проблемном спектре произведений автора; воспроизведен показ писателем контрастов и сопоставлений в прозаических произведениях. В научной разведке сосредоточено внимание вокруг становления советской литературы и бесспорных успехах К. Гордиенка на ниве литературы.

Ключевые слова: автор, контраст, сопоставление, повесть, роман, личность.

In the article a creative platform is examined K. Gordienko. Attention is accented on the thematic and problem spectrum of works of author; the show is reproduced by the writer of contrasts and comparisons in prosaic works. In scientific secret service rapt attention round becoming of soviet literature and indisputable successes of K. Gordienko on the field of literature.

Keywords: author, contrast, comparison, story, novel, personality.

Зміни в житті сучасного села, стирання граней між містом і селом, вплив цих процесів на духовне життя людини, на його уявлення про морально-етичні цінності зобов'язують до всебічного вивчення того, як відображаються ці факти і чинники в суспільній свідомості і в літературі. Ураховувати при цьому історико-літературний досвід, усвідомлювати його край важливо, адже він органічно входить в свідомість сучасника – наступника всього кращого з досягнень минулих часів.

Проза Костянтина Олексійовича Гордієнка є важливим складовим елементом літературного процесу і являє собою перспективний матеріал для літературознавчих студій насамперед з огляду на її місце в системі явищ художньої літератури ХХ ст.

Творчість К. Гордієнка ще не була предметом системних досліджень в українському літературознавстві, а серед невеликої кількості розвідок учених, які звертались до вивчення художньої організації його творів, слід відзначити праці Д. Бедзика [1], Г. Гельфандбеїна [2] В. Дяченка [5], О. Зінченко [7], А. Ковтуненка [9], І. Маслова [10], В. Романовського [11], М. Шаповала [13] та ін. Але ці дослідження не є вичерпними: літературознавці багато зверталися до тематичного розмаїття творів письменника та їх проблематики, однак постать Кості Гордієнка залишається маловивченою.

Творчість К. Гордієнка є простою для сприйняття та розуміння, оскільки письменник майже повністю зосереджений на одній темі – сільській. З іншого боку, вона має певні складнощі. Творчий шлях К. Гордієнка складається з декількох вельми відмінних один від одного етапів, в яких частково і дань натуралізму (в самому початку авторської біографії), і захоплення нарисовими прийомами в художньому відтворенні життя, і розробка глибоко реалістичного стилю в романах про Буймир.

Осмислення творчості Костянтина Гордієнка умовно поділити на два етапи. Перший – це власне літературна критика, що супроводжувала появу кожного або майже кожного твору письменника, починаючи уже з 1929 р., коли Є. Кирилюк відгукнувся в журналі "Критика" на повість "Автомат" [8]. Прозаїк чув і захоплені відгуки про свої твори, і гостру, деколи навіть тенденційну критику; в міру можливого він реагував на них, використовуючи все плідне, відкидаючи необґрунтоване, а то і зовсім невинуватне, упереджене, вульгаризаторське.

Другий етап (який, втім, не можна назвати строго хронологічним) був дещо пізніше, починаючи десь з 40-х, а потім – 60-х рр., – це створення більш-менш узагальнених досліджень творчого шляху К. Гордієнка, поява ряду невеликих, але досить повних нарисів-портретів письменника, що охоплюють його біографію, еволюцію творчого методу, характеристику основних творів.

Ретельнішого вивчення набуває проблема натуралістичного осмислення в ранніх прозаїчних творах К. Гордієнка, і питання про виховання підростаючого покоління. Прочитати сьогодні К. Гордієнка – це як би разом з письменником і його героями пройти головні етапи становлення соціалістичного ладу, радянської країни і нової людини. Письменник, як і його соратники по літературній творчості, ріс і мужнів разом із становленням методу соціалістичного реалізму, власне і своєю творчістю затверджував його провідні риси.

Особливе місце займають оповідання, повісті та романи К. Гордієнка у творчій платформі усієї української літератури. З під пера митця вийшли друком такі твори: "Федько" (1925), "Харчевня "Розвага друзів" (1926), "Автомат" (1928), "Славгород" (1929), "Мудриголови" (1929), "Повість про комуну" (1930), "Атака" (1931), "Зерна" (1934), "Чужу ниву жала" (1940), "Дівчата-подруги" (1941), "Вірність" (1943), "Б'ють джерела" (1947), "Заробітчани" (1949), "Цвіти, земля" (1951), "Дівчина під яблунею" (1954), "Сім'я Остапа Тура" (1958), "Зимова повість" (1965), "Буймир" (1968).

На творчому шляху письменника були труднощі, помилки і відхилення. Для творчості письменника характерним був близький і тісний зв'язок зі своїми героями, діяльне, конкретне, практична їх участь в суспільних процесах, що здійснювалися навколо і що входять як нові обставини в художні твори, а також відчуття

власної причетності до того, що зображується. Такі твори письменника обумовлювали в цілому і суспільно активний характер всієї радянської літератури, неоцінене і невідоме раніше в естетичному досвіді.

У мемуарному нарисі “Спогади редактора”, К. Гордієнко писав самокритично: “...В своїх важких літературних спробах, які тривали майже десятиліття, чому я робив наголос головним чином на негативних фігурах? Чому незріле перо привертало викривлені побутові, суспільні явища?... І приходжу до невтішного висновку, що початківцю (мова йде про мене) з ще не доспілим суспільним і художнім світоглядом, з незнанням життя легше даються тіні, ніж світлі фарби” [4, с. 522-523].

Для К. Гордієнко не характерною є різноманітність літературних інтересів, яким відрізнялися інші автори. Основою, ґрунтом, на якому він виріс як прозаїк, були традиції реалістичної української і російської літератури, перш за все традиції його великих земляків – М. Гоголя, І. Нечуя-Левицького, А. Тесленко, співзвучність з якими відчувається вже в ранніх творах прозаїка. Проте, у деяких розповідях про міський побут – “Червоні роси”, “Ніч”, “Діти”, “Харчевня “Розвага друзів” – впадає в очі безліч натуралістичних малюнків. Свідчили вони про невміння молодого письменника осмислити суперечливу дійсність часу, показати в правильному освітленні боротьбу нового зі старим, зокрема, оголити приреченість всіх темних сил минулого, їх проявів, які ще позначалися в житті.

У творах К. Гордієнко часто звертається до контрасту, зіставлень – коли йдеться про сьогодення і минуле, про характеристику представників протилежних класових сил, про нелегке життя сьогодні і радісне завтра (нарис “Там, де царі жили”, “Баркан”, “Базар”, “Живемо комуною”). У творі “Там, де царі жили” яскраво прослідковується такий контраст. Ще не вельми упевнено відчувають себе вчорашні наймити і “обідранці” в палаці царя, де тепер відкрита здравниця для трудящих, – так звикли вони у минулому до своїх шахраїв і до відстані, яка відокремлює їх від “земного бога”: “Насторожено ступали по слизькому паркету, м’яких доріжках килимових... Обережно хлюпались в умивальниках з рожевого мармуру... Де жили раніше царі – тепер фабрика здоров’я лікує люд селянський трудящий” [3, с. 13].

Л. Смілянський в нарисі про творчість К. Гордієнка зазначав: “Політична короткозорість частини письменників і нерозуміння строго обмеженої ролі приватного капіталу в Радянській країні знайшли свій відгук і в багатьох художніх творах. У літературу був привнесений мінорний тон, деяке розчарування, і врешті-решт у ряді художніх творів з’явилося неправдиве віддзеркалення, викривлення радянської дійсності... Віддав декілька років цим блуканням і К. Гордієнко” [12, с. 396].

Зрілим творам письменника притаманна виняткова точність і конкретність. Він художньо відтворював тільки те, що добре знав або бачив на власні очі. Власне розповіді К. Гордієнка можна розділити досить чітко на дві тематичні групи: село і місто в перші роки революції. Письменник краще знав село, тому цікавішими виходили у нього сільські “шкіці”. Це – майже фотографічна констатація того, що було побачене або почуте з вуст свідків. Перед читачем, як правило, – малюнок одного моменту, однієї ситуації. Нерідко в твір вводяться елементи публіцистики.

Докладніше віддзеркалення психології селянина і формування нової соціалістичної свідомості виявилися в його творчості пізніше – в повістях і романах 30-х рр. ХХ ст. Зрештою кожний з періодів творчості К. Гордієнка може бути по-новому прочитаним, виходячи з рівня сучасної історико-літературної науки.

Література:

1. Бедзик Д.В. Завжди з народом: (К. Гордієнку – 80) / Д.В. Бедзик // Літературна Україна. – 1979.
2. Гельфандбейн Г. Доля Буймира / Г. Гельфандбейн // Соціалістична Харківщина. – 1973.
3. Гордієнко К. О. Там, де царі жили / К. О. Гордієнко // Всесвіт, 1927. – № 13. – С. 13.
4. Гордієнко К. О. Твори в 2-х томах: [художня література]. Буймир: [Роман. Повість. Роздуми і спогади] / К. О. Гордієнко. – К. : Дніпро, 1979. – 5. Т.2. – К. : Дніпро, 1979. – 552 с.
6. Дьяченко В. ... К вершине столетия: [Харьк. писателю К. Гордієнку – 90] / В. Дьяченко // Красное знамя. – 1989.
7. Жикол Л. Цілющі джерела. Творчий портрет митця / Л. Жикол, Л. Тома // Вечірній Харків. – 1973.
8. Зінченко О. І. Кость Гордієнко: [літературно-критичний нарис] / О. І. Зінченко. – К. : Радянський письменник, 1987. – 174 с.
9. Кирилук Є. К. Гордієнко Автомат / Є. Кирилук // Критика, 1928. – № 4. – С. 162-164.
10. Ковтуненко А.А. Гордиенко Константин Алексеевич / А.А. Ковтуненко // М. : Образование, 1972. – С. 78-82.
11. Маслов І. С. Гордієнко Кость / І. С. Маслов // Літературна Харківщина: [довідник] – Х. : Майдан, 1995. – С. 112-114.
12. Романовський В. Осінь патріарха / В. Романовський // Вечірній Харків. – 1991.
13. Смілянський Л. Кость Гордієнко. – В кн.: Леонід Смілянський [твори: у 4-х т.] / Л. Смілянський. – К. : Дніпро, 1971. – 14. Т.4. – К. : Дніпро, 1971. – С. 393-422.
14. Шаповал М. Земні джерела / М. Шаповал // Літературна Україна. – 1971.